

Aniszi Kálmán

Visszapillantás, avagy kései jogos jajkiáltás

Béla: – Itt jó lesz, Feri?

Feri: – Persze.

B. – Akkor csüccsenj le!

F. – Hú, de jól Innen még a Mátyás-szobrot is látom. Azt hallottam, bár lehet, csak szóbeszéd, hogy miután Erdély román fennhatóság alá került, néhány többségi túlbuzgó járomba fogott bivalyokkal akarta ledönteni alapzatáról nagy királyunk világhírű szobrát. Viszont az erős állatok meg se bírták moccantani.

B. – Azért áll még itt?

F. – Nemcsak ezért... Az 1918-as karácsonyi bevonulás után voltak ilyen szándékok, de aztán győzött a ravaszság: táblával oldották meg: „Mindenkít legyőztél, csak véredet nem” (N. Iorga) – irták a táblára a moldvabányai furcsa összecsapásra célozva Ștefan cel Mare-vel. Valamikor 1944–45 fordulóján valóban elkezdték a királyszobor ledöntését. Traktorokkal, láncokkal próbálkoztak. Egy szemtanú szerint egy magasrangú szovjet tiszt járt arra, és leállította a barbár próbálkozást. „De hiszen nem kellene már királyok!”, mondták neki. Ő viszont kioktatta őket, hogy a Szovjetunióban is megtartották nagy cárjaik és egyéb jeleseik szobraikat. Aztán vagy tizenöt évvel ezelőtt született egy egyezség Romániával, hogy a magyarokkal közös pénzen restaurálják a szobrot. Magyarország a tábla

eltávolítását szabta feltételül. Hosszú volt az egyezkedés és a munka is, de végül sikerült. Ám a románok ismét ravasz cselhez folyamodtak. A táblát félretették, de állítottak egy táblát a tábla emlékére...

B. – A vendégem vagy. Mit kérsz? Valami erőset, vagy...?

F. – Inkább egy kávét.

B. – Főúr, kérünk szépen két feketét!

F. – Kíváncsi vagyok: nálatok a művészeti egyetemen, hogy volt? A te hallgatóid nem érdeklődtek a – forradalomnak indult – ’89. decemberi események felől? Az enyéim rengeteg kérdést tettek fel a szemináriumokon. Főleg a kisebbségek tömeges távozásának okairól, a miérték érdekelték őket igazán.

Látva, mi történik Erdélyben a nemzeti kisebbségekkel, a németek „hazaköltöztek” Németországba, a zsidók zöme pedig Izraelbe, Nyugatra, meg Amerikába távozott. A magyarok... Arra a következtetésre jutottam, amit aztán részletesen ki is fejttem nekik, hogy a „Kárpátok géniuszának” uralkodása idején mindenki súlyosan nélkülözött Romániában, viszont Erdélyben a kisebbségi, különösen a magyar intelligenciát külön penitenciával is sújtották: az író- és művésztársadalom szenvedett legtöbbet.

B. – Ennek a sokáig elfojtott jajkiáltásnak a jogosságát valóban azok ta-

núsíthatják leghitelesebben, akiknek – mint alkotóknak – duplán kellett alászállni az infernó bugyraiba, személyesen megtapasztalva sok mindent a pokolraszállatás kínszenvedéseiből.

F. – Igaz, hogyne, hisz elég, ha csak arra gondolunk, hogy a tollforgatók színe-virágának élet- és alkotói ideálja (sokuknál a kettő ugyanegy) nemzeti közösségünk létállapotának, múltjának, jelenének és reménylett jövőjének az írói-művészi kifejezése volt, aminek gyakorlásától a totalitárius hatalom megfosztotta őket. Attól tiltotta el, ami nekik a legfontosabb volt.

B. – A magyar írók soraiban ezért érezték hát úgy legtöbben, hogy szilenciumra ítélve nemcsak méltatlan, megalázó, hanem lehetetlen is élni.

F. – Az emberi méltóság és szabadság sárba tiprása ellen személyes döntésükkel tiltakozók közül sokan azt sem tudták, mit hoz számukra a jövő, mégis arra törekedtek, hogy minél előbb véget vessenek a képtelen helyzetnek. Ezért vettek vándorbotot olyan sokan a kezükbe, „Kelet Svájcából” szabadulandó.

B. – Az viszont több mint érdekes, hogy azokról a nyelv- és lélektiprásokról, galádságokról, amikből a nemzetségeknél – kiváltképp a magyaroknak, mint ős- és „főellenségnek” – kijutott, mindmáig elég kevés irodalmi rangú mű született. Pedig ennek a történelmi régióknak a történetét csak ezek ismeretében lehet hitelesen megírni. Azoknak a vallomásaival, akik a saját kálváriájukkal érzékeltethetik az ezerszáz esztendősdős erdélyi magyar társadalom értékvilágának a szétrombolását, szellemi és anyagi javainak vandál pusztítását, a magyar, német, zsidó és más kisebbségek beolvasztására és szétszórásukra

irányuló fondorlatokat, el-, kiűzésüket hazájukból.

F. – Szerencsére annak a világnak vége. De ne ringassuk magunkat illúziókban: a történelem nem ismeri a hálát. Elorzott jogainkat és javainkat a kaméleon természetű politikai elit önszántából soha nem fogja visszaadni. Nekünk magunknak kell megküzdeni érte. Ahogy Kós Károly írta volt már 1921-ben a *Kiáltó Szóban*: „Az lesz a mienk, amit ki tudunk küzdeni magunknak.”

B. – Te mit gondolsz, belejátszának-e, s ha igen, milyen mértékben épülnek bele a politikai döntésekbe a társadalmi együttélés erkölcsi normái, eszméi, ideáljai? Vagy – fittyet hányva az erkölcsi törvényekre – a politikai hatalmak mindig az önös érdekek alapján döntenek?

F. – Én úgy képzelem és hiszem, hogy diktatúrákban, különösen az olyan despotikus rendszerekben, mint amilyen Ceaușescu „sokoldalúan fejlett szocialista társadalma”, bolsevista sovén önkényuralma volt, ez a kérdés fel se merült. Az erőszakra épülő korlátlan hatalom egyszerűen félresöpri az erkölcsi mérlegelést. A diktátort és magyarfaló elitjét hidegen hagyták az erkölcsi szabályok, törvények. Ami skizofrén helyzetet szült. Bár az erdélyi magyarság érezte, tudta, hogy csakis az etikummal frigyre lépő politikum igazán emberi, élhető világ, és azt is, hogy csupán az ilyen politikai gyakorlatot szabad elfogadni, súlyos fenyegetettségében kénytelen volt, színleg, nem egyszer, nem kétszer igent mondani arra a politikai gyakorlatra, amely a vesztét akarta, arra a hatalomra, amit valójában szívből utált. Amikor pedig tehetett, mélyen hallgatott.

B. – Mi mást tehetett volna!? A megmaradás törvénye értelmében az „ahogy lehet” elve szerint volt kénytelen megőrizni reménykedő életét. Ami szüntelen önvédelem, örökös kompromisszum és sajnos folyamatos veszteség volt.

F. – Szomorú és bonyolult dolgok.

B. – Nagyon is. Mint ahogy igen komplex kérdés a kötelesség, a szolgálat is. Arra gondolok, hogy vajon meddig kell elmenni az egyénnek – nem külső kényszerből, hanem belső készítésre, parancsra – a közjóért vívott küzdelmek során? Hol az erkölcsi kötelesség felső határa? Köteles vagyok-e egy jó ügy érdekében akár elemészteni is magam?

F. – Bizonyosan adódhatnak olyan helyzetek, amikor az egyénnek igenis el kell menni a végsőkhöz.

B. – De ezek csak ritka kivételek lehetnek. Én inkább úgy gondolom: csak addig szabad elmenni, ameddig az észszerűség megengedi. Vakmerően fejjelelnék azt, hogy azért sem szabad, mert így az ember nem hőssé válik, hanem szánandó áldozat lesz. Ahelyett, hogy erősítené, inkább gyengíti a közös ügyek sikerének esélyeit. Kisebbségi sorban, kiszolgáltatott helyzetben elengedhetetlen a bölcs mérlegelés. Aminek természetesen semmi köze az elvtelen megalkuváshoz, opportunizmushoz. Azért annyit még hozzátennék, hogy az ilyen áldozat ugyanakkor hősnak is tekintendő. Megesik, hogy valaki azáltal válik hőssé, hogy a küzdelemben elemészti önmagát, de ez az út a tömegek számára nem járható. Egyetlenegy kisebbségi közösség sem engedheti meg magának azt a luxust, hogy fölösleges áldozatokat hozzon. És ezt nem is várhatja el tőle senki.

Az ellenséges, sőt gyűlölködő többségi hatalom kíméletlen, lesújtó reakciója a magyar kisebbség önvédő tetteire sok-sok drámát szült, súlyos börtönöket hozott, személyes tragédiákhoz vezetett.

F. – Noha erről nem eshetett szó, tudjuk, hogy Romániában hivatalosan, hogy úgy mondjam, törvényesen alkalmazták a numerus clausust a kisebbségekkel szemben. Sőt: gyakran túl is lépték. Hadd mondjak egy példát! A múlt század hatvanas éveinek közepe táján az egyik szakon a közel százötven egyetemi felvételizőnek, akiknek legalább a fele magyar volt, mindössze két helyet biztosítottak a tizenhatból. Az államilag előírt, de soha tiszteletben nem tartott numerus clausus jelentette akkor számunkra az „esélyegyenlőséget” és a megtestesült „igazságosságot”!... És évek múlásával (1985-ben) – hogy, hogy nem – a numerus claususból numerus nullus lett: a felsőoktatásban egy csapásra megszüntették a magyar nyelvű oktatást.

B. – Ugyanezt a célt szolgálta a magyar végzősök színromán vidékekre történt szétszórása is. Azok a kihelyezett diplomások, akik nem tűntek el onnan nyomtalanul, menthetetlenül beolvadtak a román tengerbe.

F. – Ezért nincs mit csodálkozni azon, hogy igen sok egyetemet végzett nemzettestvérünk a végleges távozás mellett döntött... Csakhogy a szülőföld elhagyása személyes megrázkódtatások nélkül nem úszható meg. És a nagy földrengést kisebb-nagyobb utórezgések szokták kísérni: honvágy, magányosság, lelki furdalás, büntudat... A menni vagy maradni dilemmája pusztán a tapírérzékenységeknek, a kalandoroknak és a szerencsevadás-

szoknak nem okozott gondot. „Vajon mi a kínzóbb”, kérdezte a kitaszított-ság gyötrelmeit megélt egyik disszidált írónk: „a jogfosztottság és a nyomor naponta átélt alakzatai otthon, vagy a hontalanság sivataga idegenben?” Aki távozott, az megszabadult a nyomortól, ez igaz. Csakhogy otthagyni házat, hazát, barátokat, ismerősöket, elszakadni saját közösségedtől, életető-megőrző kultúrádtól, nemcsak iszonyúan nehéz, hanem nagyon sok távozó esetében beláthatatlan következményekkel is járt.

B. – Abban feltétlenül igazad van, hogy a bolsevik sovén diktatúra a társadalom egészét megnyomorította, ámde a legsúlyosabb csapásokat szándékosan a magyar értelmiségre mérte. A magyar író, történész nem írhatott saját történelméről; szellemi, művelődési örökségünket tabuvá téve számos azonosságutadat erősítő kulcsfontosságú mű nem születhetett meg. A hetvenes évek vége felé történt, hogy egy négyszemközti kávéházi beszélgetésen az egyik igen jelentős prózaírónk a szó szoros értelmében sírva fakadt: „– Itt van a fejemben teljesen készen egy történelmi regény, és nem tudom megírni. – Nem értelek. Miért? – hüledeztem. – Azért, mert amit el kellene mondani, azt nem szabad, amit pedig szabad, azt nem érdemes.” (A regény a kommunizmus bukása után, a kilencvenes évek közepén jelent meg: Bálint Tibor: *Bábel toronyháza*, Polis Könyvkiadó, Kolozsvár, 1996.) A jelentőssé duzzadt vádiratok a román bolsevista hatalmat a tények tagadhatatlan erejével állítják a történelem ítélőszéke elé. De elgondolkoztató, hogy ezt a – magukat demokratikusnak tituláló – nyugati hatalmak soha nem ítélték el.

F.– És ha már itt tartunk, azt se hallgassuk el, hogy a szocialista Magyarország legfelső politikai vezetése, ideológiai meggondolásból, erkölcsileg eléggé el nem ítéhető módon, teljesen magukra hagyta a nemzet határon túlra szakadt részeit, fiait.

B. – A múlt század nyolcvanas éveinek második felében, amikor a kiűzetés (eufemisztikusan: kivándorlás) tömegessé vált, az erdélyi magyar emberek mellett igen gyorsan ritkultak az ismerős arcok. Barátok tűntek el egyik hétről a másikra, tátongó űrt és fokozódó idegenségérzést hagyva maguk után.

F. – Akik viszont a súlyosbodó nyomor és lelki tiprás ellenére is itthon maradtak (ők voltak a nagy többség), erkölcsileg és a megmaradás tekintetében helyesen, erényesen cselekedtek. Mindegy, ki miért maradt. Azért-e, mert földje volt, és földjét senki sem veheti a hátára; vagy olyan volt a hivatása, hivatala, hogy – gondolva egyet – nem húzhatott „nyúlcipőt”; esetleg úgy gondolta, ha sikerül gyermekeit biztonságba helyezni, ő egyelőre marad; netán ősei csontjai, az emlékek kötötték elszakíthatatlanul az ősi rög-höz; avagy elég erőt érzett magában ahhoz, hogy a reménylett győzelem hitével továbbra is farkasszemet nézzen a Kimérával..., a lényegét illetően mellékes. Aki maradt, az pusztá jelenlétével is a helytállók táborát gyarapította, eleink vérrel-verejtékkel megvett ősi földjét védte, őrzi.

B. – Talán nem tévedek, ha azt mondom, hogy szigorúan egyéni vonatkozásban az emigrálás: magánügy. Csakhogy az ember közösségi lény. Ilyen értelemben: hátat fordítani annak a közösségnek, amelyből vétettél, súlyos kérdés elé állította a felelősen gon-

dolkodó távozni készülőket. Akik fehér éjszakákon és fénytelen nappalokon nagyon sokszor tették fel maguknak a gyötrő kérdést: Szabad-e itt hagynom azokat, akikkel sorsközösségben élek? Szabad-e cserbenhagyni egy közösséget éppen akkor, amikor legnagyobb szüksége van a segítségre!?

F. – Ez tagadhatatlanul igaz. Ámde azt se feledjük, hogy nem mindenféle helyben maradás feltétlen helytállás is. A helytállásnak nem a fizikai jelenlét az egyetlen ismérve. A helytállás tudatosságot feltételez, átgondolt küzdelmet jelent egy magasabb rendű célért. Vannak dolgok, amikért valóban csak helyben lehet eredményesen küzdeni, de adódhatnak olyan helyzetek is, amikor a kitűzött célokért másutt eredményesebben lehet sikra szállni. Ezért merül fel az a kérdés, hogy cserbenhagyás-e a kényszerhelyzetben tett ilyen lépés? Vajon ott kinn nem fogja-e tudni hatékonyabban szolgálni nemzettestvéreit az, aki itthon is azt tette? Illetve tette volna tovább is, ha hagyják.

B. – Az ilyen kérdésekre utólag szokott választ adni az élet.

F. – És a tények is sok mindent elárulnak. Nem véletlen, hogy Wass Albert és Márai Sándor életművéhez csak a totalitárius diktatúra bukása után férhetett hozzá az itthoni olvasó.

B. – Azonban van itt egy másik kapitulációs kérdés is, amit itthon nemigen szoktak boncolgatni, pedig megérné. Az tudniillik, hogy vajon csak az egyén tartozik felelősséggel a közösségnek, vagy pedig a közösségnek is vannak kötelezettségei polgáraival szemben? Például az, hogy elfogadható életfeltételeket, esélyegyenlőséget, kibontakozási lehetőségeket harcoljon ki számukra? Hogy a polgárok helyben

maradjanak. És maradvá, helytálljanak. A vezető politikusok felelősségére gondolok. Mert annak idején az államhatalom ahelyett, hogy ezért küzdött volna, egy hazug ideológia előtt leborulva megbénult, a kisujját se mozdította polgárainak jogaiért.

F. – Az az igazság, hogy az embertettei minősítik. Ki-ki cselekedetei alapján ítéltető meg a tévedés veszélye nélkül. És létezik egy belső ítélőszék is, a lelkiismereté. Amivel mindenkinek magának kell elszámolni.

B. – Tovább morfondírozva ezen a bonyolult dologon, az az érzésem, hogy az emigrált azért sem lehet maradéktalanul boldog, mert soha többé nem találja meg az odahagyott otthon félszekmelegét. Számára végleg odalesz a zavartalan csend, a lelki nyugalom, az áhított belső egyensúly. Egyetlen fogódzó az emigráns világba-taszítottságában az lehet, ha megpróbálja ott is maximálisan szolgálni azt a nemzeti közösséget, amelyet kényszerűségből fizikailag elhagyott ugyan, de igyekszik síríg hű maradni hozzá: érzelmeiben, gondolataiban és cselekedeteiben.

F. – És azt se feledjük, hogy maradvá voltak, akik kivárára rendezkedtek be, és az asztalfióknak dolgoztak. Igaz: nagyon kevesen. Azért is, mert megfelelő alkotói légkörhöz nélkülözhetetlen az író és a befogadó közti élő kapcsolat, a folyamatos visszajelzés, különben az alkotó nagyon könnyen egy bénító, süket vákuumba kerülhet.

B. – Első hallásra talán hihetetlennek tűnik, amit mondani szeretnék. Azt tudniillik, hogy a totális diktatúra első lépésként nem a felvevő piacot tette tönkre, hanem az alkotókat nem engedte kibontakozni, aminek szükségképpen következménye lett a felve-

vő piac tönkremenetele. A nyolcvanas években szinte egyetlen igazán jelentős új magyar irodalmi mű sem volt kapható az erdélyi könyvesboltokban. A két világháború között még virágzó magyar szellemi élet a nyolcvanas évek második felére mondhatni teljesen kiszorult az agoráról, kedvezőbb időkre várva, az alkotók szűk magánműhelyekbe, baráti körökbe húzódtak vissza. A szellem munkását kiemelték lételeméből, elvették tőle a hiteles értékek megteremtésének a lehetőségét, a tömegeket pedig arra kárhoztatták, hogy – képletesen szólva – egy közlekedési jelzőtáblák nélküli, kátyúkkal teli országúton meneteljenek, reménytelenül. A felső pártvezetés feltett szándéka volt: megfosztani a nyáját pásztoraitól, hogy mielőbb szerteszedjen, vagy ha ez nem megy, könnyűszerrel elbánhasanak vele.

F. – Miért ne fogadnánk el tehát azt az igazságot, hogy az erdélyi magyar (alkotó) értelmiségi nem azért hagyta el szülőföldjét, hogy másutt kényelmesebb, jobb egzisztenciát biztosítson magának. Mindig is voltak és lesznek olyan emberek, akik méltóságuktól megfosztva, megalázott állapotban egyszerűen nem tudnak vagy nem hajlandók élni. Az is igaz persze, hogy szép számmal voltak szerencselovagok is.

B. – Ha igaz az az állítás, hogy az író – kevés kivételtől eltekintve – nemigen tud szívből másról írni, mint annak a közösségnek a küzdelmeiről, bánatairól és örömeiről, amelyből maga is vétetett, akkor az is igaz, hogy a Magyarországra vagy távolibb országokba távozott erdélyi alkotó személyiségek általában továbbra is ugyanazt a közösséget szolgálták,

szolgálják, amelyből kényszerűen kiszakadtak.

És abban is egyetérthetünk, hogy a végső számvetést mindenkinek magának kell elvégezni. Az embert nem az ilyen-olyan szóbeszéd, miegyebek alapján kell megítélni, hanem a cselekedetei az egyedüli értékmérők.

F. – Béla, van még annyi időnk, hogy felolvassam két emigrált személy levélváltását?

B. – Kíváncsian hallgatlak.

*

Vince Gézának:

(...) Azt kérded, hány éve múlt, hogy vándorbotot vettem a kezembe? Biza, már jó ideje idegen égtájak alatt élek. Szerencsét próbálni léptem meg. Egy-két évre gondoltam, de – fene tudja, hogy – itt ragadtam. És már azt se tudom igazán, hogy két hazám van-e, vagy egy se.

Mi úzött el otthonról? Az alázások, a többségi hatalom gyűlölködései.

Itt megvolnék ugyan, de az új hazában nem érzem otthon magam. Elég sokat töprengek rajta: egyáltalán van-e nekem otthonom? Ahol magamnál lehetnék. Ahol a léleknek nem kell vacogni, mint kivert kutyának lucskos vackán.

Otthoni gyökereimet a múlt idő megszagatta. Itt pedig alig néhány vékonyka szálat ereszhettem a még-iscsak idegen humuszba.

A mennék is, maradnék is bizonytalansága gyötör. Minden, amit magaménak érzek, otthon maradt, haza hív. Ahol viszont nem élhettem méltósággal.

Orvos vagyok. Jól fizetett kutatói állásom van, de idegenként bolyongok az emberek között.

Tanyácskám, amit ideérkezésem után vettem, a szemhatárnál hegyek

koszorúzzák. Mint ahogy otthon öleli magához kis falunkat a Hargita koloszsusa. De azért nem tudom feledni az otthonit, igazit!

Napi munkám a fővároshoz köt, mégis félig-meddig kétlaki vagyok. Tömbházban lakom, mint a legtöbb hasonstátusú polgár, de ha egy-két szabadnapom akad, rögvest futok a tanyára, ahol én vagyok a gazda. Tavaly szilvalekvárt főztem, diót ráztam, körtét és fügét aszaltam. Télire káposztát savanyítottam hordóban. Úgy, mint gyermekkoromban tették volt szüleim.

Ha elfog a honvágy, számonkérően törnek fel belőlem Reményik sorai: Eredj, ha tudsz, / Ha gondolod, hogy máshol (...) / Én itthon maradok...”

Nem tudom, mi jogon kérdezem ezt és kitől, hisz megléptem. Mégis azt firtatom magamban: vajon felméri-e a puszta kalandvágyból, vagy a gyors meggazdagodás óhajától hajtva a mostanság idegenbe készülő fiatalok, hogy mi vár rájuk odakint? Tudják-e, hogy fabatkát se ér a tetemes anyagi haszon nyújtotta „gondtalan élet”, ha közben az ember jöttment idegenként kóborol a részvétlenség sivatagában? Bármit mondjanak is a nagy okosak, igazán csak az „egyazon szellemi égbolt alatt” élők között érezhetjük magunkat otthon. Akkor is, ha kalács helyett csak félbarnára futja.

Valósággal kiver a hideg veríték a gombamód szaporodó kozmopoliták tenyészetétől hallva: „Ott a hazám, ahol jobban, gondtalanul élek.” Azokra gondolok, akik úgy cserélik a hazájukat, mint jobb helyeken az alsójukat szokták. Jó lenne, ha eszükbe vésnék, hogy ide-oda kóborolva, lehet, hogy finanszíálisan nem fognak hiányt szenvedni, de

előbb-utóbb óhatatlanul megismerik a sehova se tartozó gyökértelen pária lelki nyomorúságát, szenvedéseit.

Mit gondolsz, Géza, a lelkiismeret-furdalás szava ez, vagy mi a szösz? Öllelek, Vince

*

Géza Vincének:

(...) Öregem, te nem szenvedted végig azt a penitenciát, amit ránk mért otthon a hatalom, mert idejében megléptél. Viszont jó, ha tudod, hogy a cipészsegédből lett jogaros diktátor regnálása idején nemcsak téged meg engem, hanem mondhatni minden magyart megaláztak és romlásba döntöttek Erdélyországban. Csak hát nem vagyunk egyformák: az egyik többet kibír, a másiknál alacsonyabb a tűrés küszöb, más-másképpen viseltük el, éltük át a jogfosztottságot. Némelyekről lepergett a magyar mivolt gyalázása, másokat viszont öngyilkosságba kergetett vagy a pszichiátriára taszított a reménytelenség.

A múlt század nyolcvanas éveiben, amikor tömegessé vált a kiűzetés az erdélyi magyarság körében, ahogy írod, elsőként, nagyobb számban, az értelmiségiek szánták rá magukat a kivándorlásra. Amit egyesek megértően, mások viszont elítélően fogadtak: állhatatlanoknak, gyökérteleneknek nevezték őket, akik gondolnak egyet, felkerekednek és odébbállnak...

Azt írod, gyakran van honvágyad. Néha engem is megkísért a honvágy, de nem a lélek mélyéről tör fel, hanem a zsigerekbe fészkelte be magát. Például úgy, hogy felsejlik bennem valaminek az íze, zamata. Megkívánok valamit, amit gyermek- vagy fiatalkoromban ettem.

Mit lehet tenni ilyenkor? Valahogy az asztalra varázsolok valami otthonit. Mondjuk egy fazék juhtúrós puliszkát, barnára pirított szalonnapörccel, több rétegben lerakva, megrotyogtatva. Vagy töltöttkáposztát készítek, amibe – székely szokás szerint – kukoricadercét tesztek rizs helyett. Ha ilyesféle hazai csodákkal teleeszem magam, egy ideig csitul a honvágyam.

Én is savanyítottam káposztát téli-re. Amitől ezek a tenger mellékiek úgy húzták az orrukat, hogy csak, de miután

megkóstolták a töltöttkáposztámat, még a nem létező ujjakat is megnyalták.

Így éldegélek: hol fenn, hol lenn, mint hullámvasúton.

Mert hazát még csak-csak talál magának az ember, de otthont...

Hát abból, isten bizony, csak egy van!

Baráti szeretettel,
Géza

*

B. – Főúr, fizetünk!

